

Limba română în viața secuilor de-a lungul secolelor (până în 1918) - III

Situați în mijlocul unei mari zone geografice locuite de români, trăind alături de români, secuii au fost nevoiți să învețe limba română, de-a lungul secolelor, ca pe o a doua limbă maternă, fără a urma vreo școală în acest sens. Dovadă sunt numeroasele documente care atestă cunoașterea limbii române de către secu. Astfel, până la 1918, sunt numeroase surse inedite de arhivă, mai ales descrieri de persoane date în urmărire sau cu pașapoarte, în care se menționează și limba pe care respectiva persoană o cunoștea. Precizăm că nu s-a făcut o cercetare exhaustivă în acest sens; totuși, parcurgând numeroase documente ale diferitelor instituții administrative, fie din zona scaunelor secuiești, fie din zona interiorului Transilvaniei, s-au descoperit suficiente dovezi care să releve cunoașterea limbii române de către secu – în ceea ce ne privește în tema propusă –, dar și de către sași¹, evrei², armeni³, țigani și alte etnii din Transilvania, ceea ce confirmă spusele cărturarului Ștefan Ludwig Roth, care afirma că adevărata limbă oficială a Transilvaniei istorice a fost, de-a lungul secolelor, limba română, pe când numeroasele descrieri de români dați în urmărire atestă că ei cunoșteau, majoritatea absolută, **numai** limba română⁴. Toate acestea ilustrează, și din acest punct de vedere... grăitor (la propriu și la figurat) caracterul etnic majoritar românesc al Transilvaniei istorice.

În acest sens, redăm următoarele exemple de secu care cunoșteau limba română⁵:

Anul 1776:

– **Vass Samuel**, din Boroșneu Mic, scaunul Trei Scaune, fost student în Odorheiu Secuiesc, de religie reformată, vorbea limbile latină, maghiară și română (*Deák, Magyar, és Oláh nyelven beszél*)⁶;

– **Joseph Szkokán**, din Frumoasa, scaunul Giurgeu, de 37 de ani, originar din Ungaria, de națiune slav (Slavus), vorbește și limbile germană, ungară și română (*Germanicam bene scit, loquitur etiam Hungarice et Vallahice*)⁷;

Anul 1777:

– **Antonium Biro**, din Chibed, scaunul

Mureș, de 27 de ani, cunoaște limbile ungară, latină și română (*Lingvarum Hungaricae natione, Latinae et Valachicae gnarus*);

Anul 1781:

– **Martinus Dósa**, din Chibed, scaunul Mureș, de religie reformată, de 30 de ani, vorbește limbile maternă ungară, dar și limbile latină și română (*loquitur praeter vernaculam Hungaricam linguam Latine, et Valachici*)⁸;

– **Antonii Kristó / Kristo Antal**, din scaunul Micloșoara, de 23 de ani, cunoaște latina, maghiara și româna (*Deákul, Magyarul és Oláhul tud*)⁹;

Anul 1782:

– **Andreae Birtok**, din Isla, scaunul secuiesc Mureș, de neam maghiar (*Natione Hungarus*), de 30 sau 32 de ani, vorbește bine româna, precum și latina (*Lingvam Valachicam bene callet, aliquantum etiam latinam*)¹⁰;

Anul 1784:

– **Farkas Péter**, din Cernatu de Jos, comitatul Trei Scaune, de religie reformată, de 30 de ani, nobil, cunoștea limba maghiară, fiind maghiar, și româna (*Magyarul tud, mind hogy, Magyar is, és Oláhul*)¹¹;

– **Cseh Effraim**, din Cernatu de Jos, comitatul Trei Scaune, „fost catolicizat odinioară, dar acum de religie reformată”, de 32 de ani, persoană nobilă, cunoștea limbile maghiară, română, germană și latină (*Magyarul, Oláhul, Némétul, és Deákul tud*), fiind de neam maghiar (*Magyar Nemzetből való*)¹²;

– **Cseh Manasses**, din Cernatu de Jos, comitatul Trei Scaune, de religie reformată, maghiar, de circa 29 de ani, cunoștea limbile maghiară, latină și vorbea bine limba română (*Magyarul, Deákul, és Oláhul jól beszél*)¹³;

Anul 1788:

– **Paniti András**, din Toplița Română (azi Toplița), ținutul Giurgeu, de 33 de ani, nobil, vorbește bine latina, maghiara – limba maternă, și româna (*beszél jól Déákul, született nyelvén Magyarul, és Oláhul*)¹⁴;

Anul 1817:

– **Faluvegi Boldisar**, din Corund, scaunul Odorhei, secui liber, de 62 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)¹⁵;

– **Páll Ferentz**, din Mărtiniș, scaunul Odorhei, de 45 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)¹⁶;

– **Biró János**, din Odorheiu Secuiesc, scaunul Odorhei, de 50 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)¹⁷;

– **Magyari Andras**, din Morăreni, scaunul Odorhei, vorbește ungurește, românește și germană (*beszéll magyarul, oláhul, nemetül*)¹⁸;

Anul 1831:

– **Albert Imre**, din Ciuc-Sângeorgiu, scaunul Ciuc, de 31 de ani, vorbește ungurește, românește, germană și puțin săsește (*beszéll magyarul, oláhul, nemetül, és kevesett szászul*)¹⁹;

– **Makray János**, din Mădăraș, scaunul Mureș, de 22 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)²⁰;

– **Vitta Károly**, din Murgești, scaunul Mureș, de 29 de ani, de religie reformată, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)²¹;

Anul 1832:

– **Laszlo Janos**, din Bicfalău, scaunul Odorhei, de 34 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)²²;

– **Nagy István**, din Coșeni, scaunul Trei Scaune, de 24 de ani, de religie reformată, vorbește germană, maghiară, română și latină (*beszéll nemetül, magyarul, oláhul, és deákul*)²³;

– **Bihari György**, din Aita Mare, scaunul Trei Scaune, de 30 de ani, stabilit în Colțești, comitatul Turda, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul, és oláhul*)²⁴;

– **Csiszer Albert**, din Pănet, scaunul Mureș, de 40 de ani, de religie reformată, administrator domenal în Bezded [lângă Dej] vorbește maghiară, română și latină (*beszéll magyarul, oláhul, és deákul*)²⁵;

– **Fekete, alias Dandits István** din Berghia, scaunul Mureș, de 23 de ani, de religie reformată, stabilit în Pănet, scaunul Mureș, fost locuitor în Târgu Mureș, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)²⁶;

– **Timár János**, din Isla, scaunul Mureș, de 27 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul, és oláhul*)²⁷;

Anul 1834:

– **Pálffy István**, din Torba, scaunul Mureș, de religie reformat, de 25 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)²⁸;

Anul 1835:

– **Sigmond György**, din Aita Mare, comitatul Trei Scaune, de religie catolic, de 45 de ani, vorbește ungurește, germană și română (*beszéll magyarul, németül és oláhul*)²⁹;

– **Istvánfi József**, din Chibed, scaunul Mureș, de religie reformată, de 25 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)³⁰;

– **Kukutz Mihály**, din Călugăreni, scaunul Mureș, de religie catolic, de 39 de ani, vorbește românește și ungurește (*beszéll oláhul és magyarul*)³¹;

– **Gója János**, din Tămășești, scaunul Ciuc, de religie catolic, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)³²;

– **Kováts József**, din Imper, scaunul Ciuc, de religie catolic, de 21 de ani, vorbește ungurește, slovacă, românește și puțin germană (*beszéll magyarul, tótul, oláhul, és keveset németül*)³³;

– **Barabás Sámuel**, din Pănet, scaunul Mureș, de religie reformată, de 27 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)³⁴;

– **Bende Ferentz**, din Lăurenii, scaunul Mureș, de religie reformată, de 21 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)³⁵;

– **Csiki József**, din Ciucani, scaunul Mureș, de religie reformată, de 22 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszéll magyarul és oláhul*)³⁶;

Anul 1836:

– **Bardotzi**, zis și **Csokási József**, din Sânbenedic, scaunul Mureș, de religie evanghelic-reformată, de 35 de ani, vorbește maghiară și română (*beszéll magyarul és oláhul*)³⁷;

– **Horvat József**, din Sântioana de Mureș, scaunul Mureș, de religie reformat, de 35 de ani, vorbește maghiară și română (*beszéll magyarul és oláhul*)³⁸;

– **Kuran János**, din Chibed, scaunul

Mureș, de religie evanghelic-reformată, de 35 de ani, vorbește maghiara și româna (*beszél magyarul és oláhul*)³⁹;

– **Csiki Jozseff**, din Vărgata, scaunul Mureș, de religie reformată, vorbește ungurește și românește (*betzél <sic!> magyarul és oláhul*)⁴⁰;

– **Katsu Sámuel**, din Aluniș, scaunul Mureș, de religie reformată, de 28 de ani, vorbește maghiara, germana, italiana și româna (*beszél magyarul, németül, olászul és oláhul*)⁴¹;

– **Simon Ferentz**, din Miercurea Ciuc, scaunul Ciuc, de religie catolică, vorbește maghiara, româna și puțin italiana (*beszél magyarul, oláhul, 's keveset olászul*)⁴²;

Anul 1837:

– **Ráduly András**, din Sântioana de Mureș, scaunul Mureș, de religie reformată, de 33 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszél magyarul és oláhul*)⁴³;

– **Barabás Samu**, din Pănet, scaunul Mureș, de religie reformată, de 38 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszél magyarul és oláhul*)⁴⁴;

– **Katsé Ferentz**, din Remetea (azi localitate înglobată în municipiul Târgu Mureș), de religie catolică, de 28 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszél magyarul és oláhul*)⁴⁵;

– **Márton János**, din Călugăreni, scaunul Mureș, de 28 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszél magyarul és oláhul*)⁴⁶;

– **Kereszturi Dávid**, din scaunul Mureș, de origine secuiască (*székely eredetű*), de 25-30 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszél magyarul és oláhul*)⁴⁷;

Anul 1839:

– **Farkas Mihály**, zis și **Miske**, din Merești, scaunul Odorhei, de religie evanghelic-reformată, de 19 de ani, vorbește bine maghiara și româna (*beszél jól magyarul és oláhul*)⁴⁸;

Anul 1848:

– **Benkö Sándor**, din Trei Scaune, de religie romano-catolică, de 34 de ani, vorbește ungurește și românește (*beszél magyarul és oláhul*)⁴⁹.

Anul 1878:

– **Béres Samu**, din Ditrău, comitatul Ciuc, de religie evanghelic reformat, de 36 de ani,

vorbește ungurește și românește (*beszél magyarul és románul*)⁵⁰;

– **Fazakas György**, zis și **Kerso Ferencz**, din Remetea (Giurgeului), comitatul Ciuc, de religie romano-catolic, de 22-23 de ani, cunoaște maghiara și româna (*nyelvismerete magyar és román*)⁵¹;

Anul 1880:

– **Jancsó Rudolf**, din Valea Scurtă (de lângă Târgu Secuiesc), comitatul Ciuc, de religie romano-catolic, de 27 de ani, cunoaște maghiara și româna (*nyelvismerete magyar és román*)⁵²;

– **Nagy István**, din Remetea (Giurgeului), comitatul Ciuc, de religie romano-catolic, de 35 de ani, cunoaște maghiara și româna (*nyelvismerete magyar és román*)⁵³;

– **Jónás József**, din Ciumani (din Giurgeu), scaunul Ciuc, de religie romano-catolic, de 23 de ani, cunoaște maghiara și româna (*nyelvismerete magyar és román*)⁵⁴;

Anul 1882:

– **Borsos Ferencz**, născut în Ghindari (din Târgu Mureș), de religie evanghelic reformat, de 23 de ani, cunoaște maghiara, germana și româna (*nyelvismerete magyar, német, román*)⁵⁵;

– **Árkosi László**, din Târgu Mureș, de religie evanghelic reformat, de 27 de ani, cunoaște maghiara, germana, româna (*nyelvismerete magyar, német, román*)⁵⁶;

– **Bernád Mihály**, zis și **Józsi Feri**, din Hăghig, comitatul Trei Scaune, de religie reformată, vorbește ungurește și românește (*beszél magyarul és románul*)⁵⁷;

Anul 1885:

– **Baló Jozsef**, din Țufalău, scaunul Trei Scaune, de religie reformată, de 35-40 de ani, vorbește maghiară, germană, română și puțin franceză (*beszél magyarul, németül, románul et keveset francziaul*)⁵⁸;

Desigur că viitoare cercetări vor completa cu alte numeroase exemple această listă, care ilustrează cunoașterea limbii române de către secui, fie de către cei instruiți la vreo școală maghiară din epocă, fie de către secui simpli (care umblau în cioareci și opinci, după cum îi descrie documentul).

În continuare, completăm cu o ADDENDA dicționarul cuvintelor românești împrumutate de secui de-a lungul secolelor, prezentat în

numerele anterioare ale revistei Angvstia:

- **arnică** – *arnika* – **1861**: scaunul Mureș, Bakos 283
 - **babău** – *babo* (în sens de cergă) – **1878**: Scaunul Odorhei, Nyr VII 432
 - **baci** – *bács* – 1) proprietar de turme de oi: **1628**: zona scaunului Brăduț (*bác* / *baczot* / *bacznak*), Scaunul Brăduț II/2, f. 438 și f. 618v; **1838**: Biborțeni (*ola Andras az bi-barczalfalvi bac*), Scaunul Brăduț, II/2, f. 10v; 2) în cuvinte compuse – *băciță* (*bacznet*) – **1628**: zona scaunului Brăduț (*baczot es baczn*), Scaunul Brăduț, II/2, f. 619v
 - **bălă** – *balla* – **1855/60**: scaunul Ciuc; Bakos 283
 - **bălțat** – *belcz* – **1606**: scaunul Odorhei, EMSzT I 737; **1625**: scaunul Odorhei, ibidem; Bakos 209
 - **bârsan** – *berszán* – 1796: Trei Scaune; Bakos, 280
 - **berbece** – *berbecz* – **1640**: zona scaunului Brăduț, Scaunul Brăduț II/2, f. 36v; **1695**: Vârghiș, scaunul Brăduț (*berbetzet / berbeczn*), Scaunul Brăduț, II/2, f. 538
 - **blană** – *blána* (aici în sens de scândura groasă) – **1813**: Corunca, scaunul Mureș, EMSzT II 98; 1818: Trei Scaune, Bakos, 284
 - **briceag** – *brisak* – **1806**: Târgu Mureș, EMSzT I 1080
 - **brustur** – *brusztuj* – **1832**: Trei Scaune; Bakos, 285
 - **burduf** – *burduf* – **1894**: Ozun, comitatul Trei Scaune, Nyr XIII 20; Bakos 210
 - **burduhos** – *burtukos* (în sens de stufos) – **1745**: Ciuc, EMSzT I 1095; Bakos 252
 - **buruiană** – *buruján* – **1899**: Secuime, Bakos 324
 - **calabalăc** – *kalabal* – **1861**: Trei Scaune, MNyszet VI 333; Bakos, 298
 - **ceafă** – *csáfa* – **1903**: Sândominic, comitatul Ciuc, Nyr XXXII 325, Bakos 325
 - **ceapsă** – *csápsza* – **1816**: Secuime, Gyarmathi 99; Bakos 288
 - **cep** – în cuvânt compus: *cserecsep* – **1768**: Lăzarea, scaunul Ciuc, EMSzT II 95-96; Bakos 254 (cu semnul întrebării)
 - **cetină** – *csetenye* (aici în sens de făget lână) – **1855-1861**: zona Ciuc, MNyszet VI 373; Bakos 289
 - **ciontorog/șontorog** – *csontorag fa* (aici în sens de lemn ciuntit) – **1820**: Firtăneș, scaunul Odorhei, Bakos 290
 - **ciubotar/ciobotar** – *csobotár* – **1698**: Sășăuș, scaunul Trei Scaune, EMSzT II 179; Bakos 229

- **ciuhă** – *csuha* – **1832**: scaunul Trei Scaune, Bakos 291
 - **ciulă** – *csulja/csulyi* – **1838**: scaunul Trei Scaune, Bakos 230
 - **ciulică** (de la ciul) – *csuliga* – **1896**: Ozun, Trei Scaune, MTsz; Bakos 328
 - **ciungărit** – *csongorodott* – **1896**: Trei Scaune, MTsz; Bakos 328
 - **coadă** – *kóda* (aici în sens de coadă la gură) – **1896**: Araci, Trei Scaune; Bakos 340
 - **cobză** – *kobza* – **1893**: Budila, Trei Scaune, MTsz; Bakos 339-340
 - **cosor** – *kacor* – **1787**: Târgu Mureș (*katzar/kotzor*), EMSzT, VI, 8; **1831**: Târgu Mureș, ibidem; **1843**: Bădeni, scaunul Arieș, ibidem; **1859**: Bodoc, Trei Scaune, ibidem
 - **coteață** – *kotiacza* – **1794**: Trei Scaune, Bakos 262
 - **coteț** – *kotyec* – **1713**: Trei Scaune, Bakos 279
 - **cucuruz** – *kukuriza* – **1816**: Secuime, Gyarmathi 41, 100; Bakos 263
 - **cumpănă** – *kompona* (aici în sens de jug încovoiat) – **1882**: județul Odorhei, Bakos, 236
 - **cumpăni, a~** – *komponál* (aici în sens de a măsură) – **1800, 1807**: Secuime, Bakos 299
 - **curtean** – *kurtan* – **1619**: Vârghiș, scaunul Brăduț (*kurtanoktol*), Scaunul Brăduț, II/2, f. 203
 - **delniță** – în derivate: *delnicácska* – **1773**: Scaunul Ciuc, Bakos 255
 - **dop** (în verbul îndopa) – în cuvinte compuse *bédopol* – **1838**: Secuime, Tsz; Bakos 292
 - **drugă** – în derivate: *durgált* – **1770**: Trei Scaune, Bakos 256
 - **dugheană** – *dogány* – **1827**: Secuime, Bakos 292
 - **fârtat** – *fertát /fortatye* – **1869**: Scaunul Ciuc, Orban II 154; **1905**: Giurgeu, Nyr XXXIV 83; Bakos 232
 - **ficior** – *ficzor* – **1629**: zona scaunului Brăduț (*az ficzor*), Scaunul Brăduț, II/2, f. 72
 - **fotă** – *fota* – **1870**: Boroșneu Mic, Trei Scaune, Orban III 165; Bakos 294
 - **furda** – 1. *furda* (aici în sens de marochin subțire, folosit la căptușitul părții de sus a cizmei) – **1805**: Secuime, MNy VIII 332; Bakos 257; **1806**: Odorheiu Secuiesc, scaunul Odorhei, ibidem; 2. *furda* (aici în sens de tutun de calitate inferioară) – **1796**: scaunul Ciuc, Bakos, 257
 - **furtună** – *furtuna* – **1879**: ținutul

Baraolt, Nyr VIII 142; Bakos 331

- **gard** – *gargya* – **1632, 1666, 1667, 1730**: Trei Scaune, Bakos 206

- **găteaia** – *getázsa* – **1816**: Secuime, Gyarmathi 98, 100; Bakos 294

- **gângav** – *ganga* – **1905**: Giurgeu, Nyr XXXIV 323; Bakos 333

- **ghilan** – *gyilán* – **1855-1860**: Ciuc, Bakos 295

- **ghiocei** – *gyócsé* – **1879**: ținutul Baraolt, Nyr VIII 142; Bakos 335

- **gologani** – *gologány* – **1885**: Secuime, Nyr XIV 47; Bakos 335

- **goștină** (dijmă din porci sau din oi) – *gosztinazás / gostinapénz* – **1770**: Trei Scaune, Bakos, 233

- **gulie** (cărălabă) – *guja/gulja/gulya* – **1832**: Secuime, Ciuc, Trei Scaune, Bakos 295

- **hrișcă** – *haricska* – **1614**: Trei Scaune, Bakos, 234

- **livada** – *livádá* – **1844**: Secuime, Bakos 264

- **luncă** – *lunka / lonka* – **1893**: județul Odorhei, MTsz; Bakos, 237

- **maimuță** – *majmóc* – **1893-1906**: Secuime, MTsz; Bakos 346

- **mălai** – *mále* (aici în sens de teren cultivat cu mei) – **1607**: Avrămești, scaunul Odorhei, NyIrk X 99; Bakos, 238

- **mățișor** – *micigo* – **1880**: Odorheiu Secuiesc, Nyr IX 236; Bakos 348

- **mâzgă** – *mezge* – **1893-1901**: Secuime, MTsz; Bakos 301

- **mejdină** – *mezsdinye* – **1893-1901**: Teliu și Budila, Trei Scaune, MTsz; Bakos, 301

- **mocan** – *mokány* (aici în sens de om arțăgos) – **1838**: Secuime, Bakos, 239

- **mormăi**, *a~* – *mormojál* – **1816**: Secuime, Gyarmathi 99, 107; Bakos 302

- **moș** – *mós/mósuj* – **1833**: Secuime, Bakos 302

- **muntean** – *muntyán* (aici în sens de jeler imigrat din Muntenia) – **1790**: Scaunul Brăduț, Bakos, 240

- **murgă** – *murga* (aici în sens de mărtoagă, gloabă) – **1861**: Odorheiu Secuiesc, MNy VI 299, Bakos 267

- **negot** – *nyegoc* – **1790**: Secuime, Bakos 280

- **negotaș** – *nyegocás* – **1897**: Gheorgheni, scaunul Ciuc, Nyr XXVI 428; Bakos 267

- **ocă** – *oka* – **1779**: Trei Scaune, Bakos, 240; **1838**: Secuime, Ibidem

- **parângă** (rudă) – *perenge* – **1838**:

Secuime, Tsz; Bakos 305

- **pașcă** – *páska/ pácska* – **1883**: Ciuc, Nyr XII 189; Bakos 355

- **păduchi** – *paducs* – **1905**: Giurgeu, Nyr XXXIV 261; Bakos 304

- **păpușa**, *a~* – *papusal* – **1874**: Trei Scaune, Nyr III 374; Bakos 271

- **pârpăriță** – *perpence* – **1738**: Trei Scaune, Bakos, 219; **1872**: Secuime, Nyr I 281

- **pâțâieni** (foi de porumb uscate) – *pici-jen* – **1880**: Odorheiu Secuiesc, Nyr IX 320; Bakos 355

- **petec** – *petyeg* – **1861**: Trei Scaune, Mnyszet VI 346; Bakos 305

- **plătică** (peștele Abramis brama) – *platyika* – **1794**: Trei Scaune, Bakos 280

- **plută** – *pluta* – **1887**: ținutul Baraolt, pe lângă Olt, Herman 821

- **pogan** – *bákány* – **1877**: scaunul Ciuc, Nyr VI 471; Bakos 320

- **pripaș** (de la pripă, grabă) – *pripas* – **1907**: Cristuru Secuiesc, Nyr XXXVI 414; Bakos 305

- **pungă** – *punga* – **1751**: Șumuleu-Ciuc, Bakos 271

- **purcoi** (căpiță de fân) – *porkoj/purkoj* – **1840**: Ciuc, Trei Scaune, Bakos 308

- **putregăios** – *putrigányos* – **1855-1860**: Ciuc, Bakos 309

- **puța/puțica** – *puca/pucika* (aici în sens de organ sexual la fete) – **1893**: Ciuc, Odorhei, Trei Scaune, Bakos 307

- **râșniță** – *resnycze* – 1719: Trei Scaune, Bakos, 242

- **ridiche** – *ridike* – **1861**: Trei Scaune, MNyszet VI 356; Bakos, 309

- **robotă** – *robota* – **1838**: Trei Scaune, Bakos, 243

- **săină** (culoare a lânii, la oi) – *szőnye* – **1863 - 1904**: Secuime, comitatul Trei Scaune, Odorhei; Bakos 310

- **scumpia** – *szkumpia* – **1783**: Trei Scaune, Bakos 215

- **scurtă** – *kurti/kurta* – **1876**: Trei Scaune, Nyr V 60; Bakos 300

- **scutar** – *oszkotár* – **1723**: Trei Scaune, Bakos, 243

- **slab** – *észláb* – **1887**: județul Odorhei, Nyr XVI 86; Bakos 330

- **socoti** – *szokotál/szokotyál* – **1838**: Albiș, Scaunul Trei Scaune, Tsz; Bakos, 244; **1893-1901**: Borsec, scaunul Ciuc, MTsz; Bakos 244

- **stânaș** (în cuvinte compuse) – stânași

(*eztenastarsok*) – [1628]: Biborțeni, Scaunul Brăduț, II/2, f. 619v

- **stână** – *eztena* – **1583**: Trei Scaune, Bakos 224; [1628]: Biborțeni (*eztenara / eztenan*), Scaunul Brăduț, II/2, f. 619 și 624; **1634**: zona scaunului Micloșoara (*esztenat / ezstenara / eztena*), Scaunul Micloșoara, II/2, f. 321

- **strungă** – *eszterenga* – **1586**: scaunul Ciuc, Bakos 213

- **șută** – *suta* – **1703**: Trei Scaune, Bakos 279

- **taci** – *tácso* – **1868**: Comitatul Odorhei, Orban I 161

- **Tanda-Manda** (în sens de ceva de mântuială) – *tandamanda* – **1838**: Secuime, Tsz; Bakos 311

- **tântălău** – *tantalo/tantaloc* – **1863**: Trei Scaune, Kriza 519; Bakos 311

- **teanc** – *tánk* – **1843-1893**: Secuime; Bakos, 311

- **teică** – *tejke* – **1765**: Secuime, Trei Scaune, Ciuc ; Bakos, 222

- **țanc** – în derivate: *czánkolo* – **1840**: Trei Scaune; Bakos, 286

- **țap** – *cap* – **1693**: Chepeț, scaunul Micloșoara (*capat*), Scaunul Micloșoara, II/6, f. 127.

- **țapină** – *capina* – **1887**: Giurgeu, Bakos 325

- **țânțar** – *cencárka* (în sens de subțire, mic) – **1907**: Ghelinta, comitatul Trei Scaune, Nyr XXXVI 426; Bakos, 287

- **țără** – *cire* – **1893**: Secuime, MTsz, Bakos 325

- **ține minte** – *cinemintéz* – **1739**: Bezid, scaunul Odorhei, Ethn. XXIV, 28; Bakos 229

- **ține rând** – *cinerendibe* – **1896**: Secuime, MTsz, Bakos 325

- **zăhui, a~** – *zahul/elzähul* – **1863**: Trei Scaune, Kriza 523; Bakos 311

Vasile Lechințan

Note

1. De exemplu, în 1781, **Matthias Thoma**, de 44 de ani, de religie catolică, de neam săsesc (*Natione Saxo*), din Dumitra, scaunul Bistrița, vorbea limba săsească, germană și română (*loqvitur Lingvam Saxoniam, Germanicam, et Valachicam*), Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale (în continuare: DJCAN), Primăria Orașului Bistrița, fasc. 39, dosar 235; **Czink János**, din Ticuș, scaunul Rupea, de 21 de ani, luteran, în 1831 vorbea germană și română, idem, seria 2b, dos 1265/1831; **Theisz Mihály**, din Sângeorgiu Nou, scaunul Bistriței, de religie luterană, de 22 de ani, în 1835 vorbea germană, română, săsească și maghiara (*beszel németül, olahul, szászul és magyarul*); **Fleischer János**, de religie luterană, de 25 de ani, în 1836 vorbea limbile săsească și română (*beszel szászul és oláhul*), Ibidem, seria IIb, dos. 958 / 1836; **Theil János**, din Șeica Mică, Scaunul Șeica Mare, luteran, vorbește germană și română (*beszel németül és oláhul*), Ibidem, dos. 1415/1836; **Stephanus Gottschik**, din Petriș, de 60 de ani, în 1842 vorbea germană și română (*er spicht deutsch und walachish*), Ibidem, dos. 1474/1842; **Müller Mihály**, din Scaunul Bistrița, romano-catolic, în 1834 vorbea germană, săsească și română (*beszel németül, szászul és oláhul*), Ibidem, dos. 1977/1834; **Hermán György**, din Bistrița, luteran, în 1836 vorbea germană și română (*beszel németül és oláhul*), Ibidem, dos. 1415/1836; **Kuhl János**, din Bistrița, scaunul Bistrița, de 29 de ani, luteran, în 1835 vorbea română, maghiara și germană (*beszel oláhul, magyarul és németül*), Ibidem, dos. 1814/1835 etc.

2. De exemplu, în 1831, **Schönberger Károly**, de 24 de ani, de religie evreiască, vorbea limbile evreiască, germană, sârbă, maghiară și română (*beszell zsidoul németul, ráztul, magyarul és oláhul*); în anul 1832, **Jakob Moses (Moseláim)**, israelit, de 22 de ani, din Berchez,

districtul Chioar, vorbea în limba maternă evreiască și în afară de aceasta, și germană, și bine maghiara și română (*zsido Anyai nyelvén kívül beszélt németul, jól magyarul, és oláhul*) și tot în 1832, **Sztressea Volf**, din comitatul Mosony, locuitor în Chița (Kitze), de 19 ani, evreu, vorbea română, germană și puțin maghiara (*beszel oláhul, németul és magyarul*) etc.

3. De exemplu, în 1831, **Karátson János**, din Gheorgheni, scaunul Ciuc, de 22 de ani, romano-catolic, vorbea maghiara, română și armeana (*beszel magyarul, oláhul és örményeül*) DJCAN, Primăria Orașului Bistrița, seria b, dos. 1265/1831 etc.

4. La majoritatea românilor descriși în liste de urmărire se scrie simplu faptul că respectiva persoană vorbește limba română, însă, la numeroși români se precizează în mod distinct faptul că ei cunosc NUMAI limba română, de exemplu: **George Roman**, din Bârsana, comitatul Maramureș, în 1775, se spune că vorbește numai limba română (*csupan oláh nyelven beszél*), DJCAN, Primăria Orașului Bistrița; **Gheorghe Șut**, din Ciresoia, comitatul Soinocul Interior, în 1789, vorbește absolut numai în limba română (*tsúpan tsák Oláh nyelven beszél*); **Alexa Sălăjan**, din Sâncraiu de Mureș, scaunul Mureș, în 1835, de asemenea vorbea numai în limba română (*beszel csak oláhul*); **Iuon Gorcea**, din comitatul Târnava, în 1781, de 60 de ani, este prezentat ca român de neam și nici nu știe altceva decât limba maternă (*oláh nemzet s nem és tud egyebet született nyelvénél*); **Pașc Mihai**, din Răchita, scaunul Sebes, tot în 1781, în afară de limba română maternă, alta nu vorbește (*valachicam lingvam vernaculam allarum non loqvitur*); **Iuon Lipovan**, de religie românească, vorbește numai românește (*beszell csak oláhul*), Ibidem, dos. 1415/1836; **Lica Husian**, din Someș Odorhei, greco-catolic, vorbește numai românește (*beszel csak*

oláhul), Ibidem, dos. 142/1839; **Vasile Tănase**, din Buduș, comitatul Dăbâca, în 1833 vorbea numai românește (*csak oláhul beszél*), Ibidem, dos. 66/1833; **Crăciun Mărișcar**, din Micăsasa, în 1833 vorbea numai românește (*beszel tsak oláhul*), Ibidem, dos. 166/1833; **Toma Oprea**, din Gălgău, comitatul Solnocul Interior, în 1834 vorbea numai românește (*csak oláhul beszél*), Ibidem, dos. 1977/1834; **Iuon Bagie**, din Bucium, comitatul Alba, în 1836 vorbea numai românește (*beszel csak oláhul*), Ibidem, dos. 1415/1836; **Toader Körösi**, din Pătal, comitatul Crasna, în 1836 vorbea numai românește (*beszel csak oláhul*), Ibidem, dos. 1666/1836; **Toma Marc**, din Galda de Jos, comitatul Alba, în 1836 vorbea absolut numai românește (*beszel csupán oláhul*), Idem; **Nichita Cupșa**, din Cupșeni, comitatul Solnocul Interior, în 1836 vorbea numai românește (*beszel csak oláhul*), Idem; **Georg Costandin**, din Feldioara, ținutul Brașovului, în 1836 vorbea numai românește (*beszel csak oláhul*), Idem; **Gheorghe Rajba**, din Santău, comitatul Hunedoara, caporal în regimentul Baron Leiningen, în 1836 vorbea numai românește (*beszel csak oláhul*), Ibidem, dos. 1231/1836; **Vasilica Sălăjan**, din Divicorii Mari, comitatul Dăbâca, în 1836 vorbea numai românește (*beszel csupán oláhul*), Idem; **Gheorghe Precup**, din Rus, comitatul Solnocul Interior, de 32 de ani, în 1836 vorbea numai românește (*csak oláhul beszél*), Ibidem, dos. 1277/1836; și exemplele sunt numeroase.

5. De altfel, și maghiari din Transilvania și Ungaria cunoșteau limba română, după cum ne dezvăluie documentele epocii: **Stephanus Horvat**, din Győr, din Ungaria (*oriundus ex Hungaria*), comitatul Pesta, romano-catolic, în 1781, vorbea limbile ungară și română (*callet lingvas Hungaricam et Valachicam*), DJCAN, Primăria Orașului Bistrița, fasc. 39, dosar 296, fila 3; **Borsos Károly**, din Szeged, de 21-25 de ani, în 1882, vorbea maghiara, româna și germana (*beszél magyarul, romanul és németül*), *Kolozsvármegye hivatalos közlönye*, nr. 30/13.08.1882, p. 226-227; **Kibedi Sámuel**, din Bonțida, comitatul Cluj, de 52 de ani, în 1837, vorbea maghiara, franceza, germana, latina și româna (*beszél magyarul, frantziaul, németül, déakul, és oláhul*), Ibidem, dos. 485/1837; **Rety András**, din Băița, comitatul Solnocul Interior, reformat, în 1837 vorbea maghiara și româna (*beszél magyarul és oláhul*); **Szőllősi Antal**, din Cluj, catolic, în 1837, vorbea germana, maghiara și româna (*beszél németül, magyarul, és oláhul*), Idem; **Lukats Ferentz**, din Orăștioara de Jos, comitatul Hunedoara, în 1836 vorbea maghiara, româna și puțin latina (*beszél magyarul, oláhul irt egy keveset déakul-is*), Ibidem, nr. 1856 / 1836; **Kováts István**, din Cluj, de 58 de ani, romano-catolic, în 1939 vorbea maghiara, germana, slovacă și româna (*beszél magyarul, németül, tótul és oláhul*), Ibidem, dos. 316/1839; **Hermán Dániel**, din Piri, comitatul Solnocul de Mijloc, de 22 de ani, vorbea maghiara și româna (*beszél magyarul és oláhul*), Idem; **Szatmáry János**, din Cluj, de 30 de ani, reformat, în 1834 vorbea maghiara și româna (*beszél magyarul és oláhul*), Ibidem, dos. 1977/1834; **Gál Lajos**, din Copșa Mică, scaunul Mediaș, de 24 de ani, romano-catolic, în 1833, vorbea maghiara și româna (*beszél magyar és oláh nyelven*), Ibidem, dos. 453/1833; **Ferentzi Albert**, din Turda, romano-catolic, de 18 ani, în 1834 cunoștea maghiara și româna (*tud magyarul és oláhul*), Ibidem, dos. 1980/1834; **Mátyás Elek**, fost administrator domnenial în Miheșu de Câmpie, reformat, în 1834 vorbea maghiara, latina și româna (*beszél magyarul, deákul és oláhul*), Idem; **Péter**

Joseff, de 26 de ani, catolic, născut în Brașov, în 1837 vorbea maghiara, româna și săseasca (*beszél magyarul, oláhul és szászul*), Ibidem, dos. 206/1837; **Nethazi István**, din Aiud, reformat, în 1836, vorbea maghiara și româna (*beszél magyarul és oláhul*), Ibidem, dos. 1231/1836; **Vég Josef**, din Glodeni, comitatul Turda, de 28 de ani, reformat, în 1836 vorbea maghiara și româna (*beszél magyarul és oláhul*), Ibidem, dos. 1278/1836.

6. DJCAN, Primăria Orașului Bistrița, seria IIa, fasc. 39, nr. 152.

7. Ibidem, nr. 146.

8. Ibidem, nr. 221.

9. Ibidem, nr. 227.

10. Ibidem, seria IIb, dos. 247.

11. Ibidem, nr. 230.

12. Idem.

13. Idem.

14. DJCAN, Colecția de imprimate și tipărituri, dos. 2282/1788.

15. DJCAN, Scaunul Odorhei, dos. 13/1817.

16. Idem.

17. Idem.

18. Idem.

19. DJCAN, Primăria orașului Bistrița, dos. 1686/1831.

20. Idem, dos. 2018/1831

21. Idem, dos. 1431/1831

22. Idem, dos. 391/1832.

23. Idem, dos. 586/1832.

24. Idem, dos. 727/1832 f.2

25. Idem, dos. 1167/1832.

26. Idem, dos. 124/1832.

27. Idem, dos. 1109/1832

28. DJCAN, Primăria Orașului Bistrița, seria IIb, dos. 1977/1834.

29. Ibidem, dos. 106/1835.

30. Ibidem, dos. 1106/1835.

31. Idem.

32. Idem.

33. Ibidem, dos. 1562/1835.

34. Ibidem, dos. 1678/1835.

35. Idem.

36. Ibidem, dos. 1814/1835.

37. Ibidem, dos. 1953/1836.

38. Idem.

39. Idem.

40. Ibidem, dos. 1415/1836.

41. Ibidem, dos. 1548/1836 și dos. 1669/1836.

42. Ibidem, dos. 1415/1836.

43. Ibidem, dos. 266/1837.

44. Idem.

45. Idem.

46. Ibidem, dos. 204/1837.

47. Ibidem, dos. 200/1837.

48. Ibidem, dos. XXXX/1839.

49. DJCAN, Prefectura județului Cluj, dos. 2068/1848.

50. *Kolozsvármegye hivatalos közlönye*, nr. 5/06.02.1878, p. 43.

51. Ibidem, nr. 8/28.02.1878, p. 67.

52. Ibidem, nr. 13/15.04.1880, p. 91.

53. Ibidem, nr. 27/10.08.1880, p. 175.

54. Ibidem, nr. 28/18.08.1880, p. 182.

55. Ibidem, nr. 2/14.01.1882, p. 23.

56. Ibidem, nr. 19/11.06.1882, p. 146.

57. Ibidem, nr. 5/09.08.1882, p. 215.

58. Ibidem, nr. 27/29.07.1885, p.

Abstract

The Romanian language in the life of Szecklers along the centuries (until 1918) - (III)

Being found in the middle of a large geographical region inhabited by Romanians, living among Romanians, the Szecklers had to learn Romanian language, along the centuries, as if it were their second mother-tongue, without following the courses of a school. As a proof there are numerous documents that certify their knowledge of Romanian language. Thus, until 1918 one may find a large number of original archive sources, especially descriptions of people who were under surveillance or who had passports, in which the language that they know is mentioned. We have to specify that there hasn't been made an exhaustive research regarding this issue; still, running through numerous documents of different administrative institutions from the area of Szeckler Counties or from the inner region of Transylvania, there were found enough evidence that certify the knowledge of Romanian language among Szecklers, but as well among Saxons of Transylvania, Romany and other ethnics from Transylvania. This confirms what the scholar Ștefan Ludwig Roth once said, that the real official language of historic Transylvania was, along the centuries, the Romanian language. In this study we render punctually numerous cases of Szecklers who knew Romanian language.